
PART PRIMERA.
ESTUDIS

LA VITA CHRISTI DE SOR ISABEL DE VILLENA: UN VALUÓS REPOSITORI HIMNOLÒGIC MEDIIEVAL LLATÍ- VALENCIÀ

Albert Hauf Valls

(AVL, IEC, Universitat de València)

La revista *Aula de Lletres Valencianes* té la complaença de publicar un treball que ajunta literatura, teologia, música i art. Correspon a un medievaliste mallorquí (el senyor Albert Hauf) que, per sort per als valencians, ha fet classes en la Universitat de València. Ja jubilat, ha seguit residint en el Cap i Casal. És membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua des de la creació de la institució. El seu saber enorme (que els lectors comprovaran) mostra quant que hem de seguir investigant i divulgant els valors tan extraordinaris que té la literatura valenciana del segle xv. A més, eixe objectiu l'hem de complir, coordinadament, historiadors de la literatura i teòlegs, historiadors de l'art i lingüistes, historiadors generalistes i musicòlegs.

Fa poc que es presentà a València, el disc: *Vita Christi d'Isabel de Villena: Música i Literatura a la Corona d'Aragó*, on, seguint la coneguda tradició dels *contrafacta*, unes veus privilegiades han optat per difondre textos selectes de nostra Sor Isabel de Villena, fent servir belles melodies del nostre cançoner. L'operació no deixa de ser interessant i ve a sumar-se a d'altres benemèrits intents de recuperar i de donar vida a una obra valenciana del s. xv que destaca per la teatralitat d'alguns dels seus capítols. Teatralitat ja posada en evidència per l'adaptació, a manera de consuetada, de cinc escenes nadalenques representades de fa anys per Nadal a la sala gòtica d'Arca de la Ciutat de Mallorca, amb el títol de:

El naixement del Fill de Maria, sota la direcció musical de Francesc Crespí i la posta en escena de Ramon Cavaller, amb alternança de textos isabelins, i música i dansa d'època.¹

Esta contingència i renovellat interès m'ha animat a donar a conèixer un avanç de l'estudi introductor de l'edició crítica que *L'AVL* té en curs de publicació, on tractant d'incidir en la intencionalitat eminentment religiosa del llibre, es demostra la seua total imbricació amb una litúrgia catòlica, que fins fa anys trobava la seua millor plasmació en belles melodies gregorianes de caràcter ancestral.

Una de les característiques de la *VCV* és que hi trobem àmplia evidència de la voluntat autorial de no limitar la narrativa a un relat historiat d'uns textos evangèlics preseleccionats, sinó d'enriquir-la també sàviament intercalant-hi un vast repertori de peces litúrgiques: himnes, salms, antífoes, responsoris, seqüències, versets responsorials, introïts, graduals, etc., procedents de les festes o celebracions evocades. Com és evident, estos textos poc o res tenen a veure amb la música profana de *Bella de vos sóc amorós*, i similars. Guarden en canvi una estretíssima relació amb els melismes entonats diàriament per les religioses en el cor conventual.² D'esta manera la *VCV* mostra ser un valuós repositori antològic d'allò bo i millor del repertori litúrgic anyal, que les religioses podien ruminar i assimilar en les seues meditacions, i este material polivalent procedent de la pregària cíclica col·lectiva, es reafirmava com un poderós instrument complementari de la pregària individual i servia de suport a la praxi religiosa i a la vida espiritual de la comunitat.

¹ Encara fa molts més anys que Bulbena i Tusell (Villena 1905) feia remarcar esta característica d'algunes parts de l'obra isabelina, editant-les i publicant-les com si foren teatre. El present treball s'inscriu dins del Projecte del MICIU: "La cultura literaria medieval y moderna en la tradición manuscrita e impresa (VI), Ref. FFI2017-83960-P (AEI/FEDER, UE)".

² Ja hem dedicat suficient espai al procés de transformar nombrosos fragments sàlmics en *contrafacta* marians operat per sor Isabel a partir de models ben coneguts com el *Psalterium Majus B.M. Virginis (PM)* (Hauf 2015). En les notes de la nostra edició edició s'evita l'anacronisme d'esmentar només els usos litúrgics recents, més fàcils de detectar, fent servir programes de reconegut prestigi internacional, com el Cantus Manuscript Database de la Universitat de Waterloo i d'altres, degudament esmentats, que ja han pogut beneficiar-se del *CAO*, de Dom Hesbert i que documenten l'ús polivalent dels materials emprats per Sor Isabel, que podem trobar usats en diverses parts de la missa i de l'ofici diví, de manera que un mateix text pot complir diverses funcions en diverses celebracions.

LA HIMNOLOGIA. JOIA I TEATRALITAT DE LA CONTEMPLACIÓ

Cal parar esment en esta importantíssima peculiaritat, fins ara no posada en valor: la lectura de la *VCV* s'ajusta a la perfecció a un context monacal, gràcies precisament a l'abrandat esperit i contingut litúrgic del llibre, on hi ha una perfecta confluència de pregàries doxològiques o de lloança (la salmòdia); didàctiques (les lliçons escripturístiques), i les oracions i pràctiques devotes en llatí que integraven la dieta de les religioses de la Trinitat, sense oblidar un aspecte de tanta rellevància com l'himnòdia o aprofitament d'himnes dels grans poetes cristians, cantats en les festes més solemnes.

Una de les característiques de l'edició que hem curat, és que, a diferència de les altres completes, a més d'identificar els himnes que figuren entre les nombroses citacions llatines aportades, en respecta i destaca l'estrofisme i dóna en molts casos fins i tot l'oportunitat d'escoltar-ne la melodia en una determinada *performance*. La funció d'estos textos, que com veurem constitueixen potser el conjunt himnològic més representatiu que trobem en obres literàries escrites en la nostra llengua, no sembla altra que la d'evocar la que tenien originalment en el context de la celebració a la que anaven vinculats, on la música era i és, des de temps immemorial, una part subsidiària però molt rellevant del ritual a l'hora de reforçar el missatge anunciat; i la poesia, o paraula versificada, un instrument de sublimació ideològica de la veritat proclamada.

La presència d'estos textos poètics llatins dotats de melodies pròpies, al bell mig de la narrativa piadosa, convocava així, de manera automàtica poderoses associacions amb les solemnitats rituals, processons i actes similars, fomentant o provocant un determinat estat d'ànim, raó per la qual esdevenien un element estètic propici a la teatralització d'algunes de les escenes descrites per l'autora. Convé no oblidar que moltes d'estes escenes (o similars), eren aleshores representades en esglésies, carrers i places, en el marc dels anomenats misteris del teatre litúrgic medieval, on era habitual que els actors a l'entonar

càntics en vulgar assimilaren de manera automàtica, amb tota naturalitat, el metre i les melodies gregorianes de l'himnologia tradicional.³

Una anàlisi de l'estructura de la *VCV* revela tot d'una la sistemàtica alternança de blocs amb un fil narratiu, que combina els evangèlics apòcrifs,⁴ i els canònics,⁵ amb la descripció de fets imaginaris de caràcter sobrenatural, l'amplificació de temes i motius ja suggerits per les *Meditationes Vitae Christi* (*MVC*) i obres que se'n deriven, i correlacions simbòlic-al·legòriques sistemàtiques destinades a fixar en la ment determinats principis doctrinals.⁶ El consentiment d'una dona verge: Maria, a participar en el programa salvífic imaginat per la ment divina, és la clau de volta, no solament del llibre, que s'allargassa proporcionalment per a destacar-ne la importància, sinó de tota la història de la humanitat interpretada en clau mitogràfica cristiana.

El misteri de la Incarnació del Fill de Déu, fa possible l'altra història inabastable de voluntària immolació d'un ser diví, per pagar sacrificialment i propiciatòria per un crim impossible de redreçar a nivell humà. En este intens relat èpico-líric, la Verge-Mare esdevé corredemptora, i juga un paper crucial destacat per la teatralitat (i musicalitat!) d'algunes escenes complementàries d'allò narrat per l'Evangelí.

En tots casos l'autora fa servir els fragments hímnics amb esta funció de *diaconia*, o subsidiaritat a l'esperit del tema tractat, en pla d'exultació lírica, de *goig i d'acció de gràcies* de l'Església triomfant al Déu incarnat; però detectem una especial profusió d'este registre en les contemplacions, on més fa volar la imaginació. La circumstància que no sempre

³ Així, p.e., en la *Representació de la Assumpció*, (f.14v.), es recomana que Maria use el so de *Vexilla regis prodeunt*. Més avall (f.16r) s'indica que "L'Àngel, saludant sancta Maria, diga e-l so de *Veni Creator Spiritus*", i en el f. 23v. , s'apunta que el vers "Tan gloriosa és aquesta dona", es cantara fent servir la melodia de *Iste confessor [Domini colentes]*", o siga de l'himne del comú de Confessor no pontífex. Llegim el text en l'edició mecanografiada inèdita del malaguanyat amic i company d'estudis Amadeu Soberanas (Anònim, s.l.) , on hi figuren estes acotacions, eliminades en Anònim (1983).

⁴ Capítols 1-3, 5, 9-10; 83-95; 100-106; 187-88; 272, 276-86.

⁵ Capítols 36; 61-82; 96-98; 107-108; 111-142; 145-186; 216-23; 241-49; 258; 271, 273-74; 287-90.

⁶ Capítols 4, 6-8,10-35, 37-60, 163; 189-215; 234-240; 250-55; 259-70.

se'ns proporcione una versió en prosa del text llatí, pot fer pensar que l'autora el donava sovint per prou conegut.⁷

Així, per exemple, al bell mig de la teatral disputa al·legòrica de les virtuts (c.18, 29), on cal dirimir davant del tribunal diví si al final predomina el pes de la Justícia, sobre el de la Misericòrdia i Pietat, són estes dues virtuts qui expressen la seua alegria per la tria de l'arcàngel Sant Gabriel per a demanar a Maria de participar en la redempció de l'home pecador. I ho fan *cantant* de manera molt oportuna l'himne de la festa litúrgica que rubrica, precisament, esta especial prerrogativa arcangèlica de nunci i secretari de la divinitat (Dreves, nr. 219; 2013: 134-135) (<https://gregobase.selapa.net/chant.php?id=4826>):

<i>Gabrielem veneremur,</i>	[Venerem a Gabriel
<i>Summi regis nuncium,</i>	ambaixador del summe Rei,
<i>Per quem Deus delegavit</i>	Per qui Déu delegà
<i>Suum ministerium.</i>	el seu ministeri.
<i>Te solum Deus elegit</i>	A tu sol t'elegí Déu
<i>Suum secretarium.</i>	el seu secretari.] ⁸

En el punt àlgid de la descripció de com Maria reb l'homenatge angelical envoltada d'al·legòriques donzelles i revestida dels simbòlics joiells celestials, l'autora imagina

⁷ A no ser que es tracte d'una omisió dels impressors. Si no s'indica altra cosa, confrontem sempre ara i ací el text llatí amb la versió isabelina, on, a fi de facilitar una avaluació de Sor Isabel com a traductora, destaquem en cursiva la part que correspon més estrictament a la traducció literal, d'allò que ja forma part *sensu stricto* del text de la glossa o interpretació afegida (que conté la doctrina que ella vol divulgar, d'acord amb la tradició exegètica del moment). Quan la VCV omet la versió valenciana, si no tenim a mà cap oportuna versió medieval, la suplim per una de nostra de molt literal, [que editem entre claudàtors].

⁸ Arribat el torn de l'arcàngel sant Miquel de portar a Maria els cinc maços de perles que representen els cinc graus de la seua excel·lent puritat (c.40, 23), l'autora emfatitza la seua lloança explicitant ben clarament que les vàrgens (com ara les seues monges), cantaren *hunc cant de tant dolça melodia que sols lo entendrem los qui SOM de vostra virginal confraria*, Un tòpic de la litúrgia catòlica afirma d'ella que *supera la puritat angèlica en singular grau (Angelorum agmina transcendit ex munditia)*. Es tracta del vers quart de l'himne de Laudes de la festa de la Inmaculada Concepció: *Praeclaræ lucis radius*. Vegeu Dreves (*AHM*, VI, 1889: 44 (43)).

l'escena creant un *ordo* correlatiu sistemàtic. Les celebracions duren diversos dies, i cada dia un dels nou cors angèlics pren la iniciativa, cantant, ballant i glorificant Déu incarnat en el ventre de la Verge. Per a mostrar l'harmonia i concordança existents entre cadescuna de les virtuts i els ordes angelicals, Sor Isabel les emparella en una dansa gloriosa (c. 50, 47), i a fi d'expressar la idea que les persones caritatives ocuparan en el cel les cadires dels serafins caiguts en la mítica revolta lluciferina, imagina que la mateixa Caritat personificada i el príncep dels Serafins entonen (*concordant ab ells tots los altres*) fragments adaptats de dos himnes trinitaris del famós Johannes Pechamer (s. XIII):

<i>O amor inascibilis,</i>	<i>O, Déu eternal, qui sou pura amor</i> sens començament,
<i>Natura semper pullulans,</i>	<i>e la natura vostra tostemps dóna de sí amor,</i>
<i>Tu conditoris ratio,</i>	<i>car vós, Senyor, haveu creades totes les coses racionals</i> per amar a vós,
<i>Lux cordium, fons venie.</i>	<i>qui sou lum e alegria del cor humà e font de infinida</i> <i>clemència!</i>

L'esquema es repetix cada dia de les celebracions, però no sempre les cançons entonades són de caràcter himnològic, ja que abunden també els versos salmòdics amb *contrafacta* marians del *PM*. Arribat el torn del príncep dels querubins (c.52, 8), i després dels corresponents besamans, este començà a dansar davant tots amb la donzella Discreció, se suposa que combinant la dansa amb el cant d'una estrofa del llarg i antic himne de Seduli: *A solis ortus cardine* (vv.59, *PL* 19, co1.101) en part cantat a les Laudes de Nadal (el podeu escoltar en *A solis ortus - gregorian hymn for Christmas*)

<i>Beatus auctor seculi,</i>	[Creador sagrat del segle,
<i>Servile corpus induit:</i>	servil cos va vestir,
<i>Ut carne carnem liberans,</i>	carn carn alliberant,
<i>Ne perderet quos condidit.</i>	per no perdre els seus fills.]

És ben de remarcar que el teatre mental s'ha convertit en espectacle musical cortesà, perquè Sor Isabel descriu la dansa com un *ball redó*, o siga un *rondel* o *rondeau*, on els participants formen cercle i un solista alterna amb el cor, repetint un vers a manera de refrany.

Vingudes les dominacions, la parella dansaire la formen els prínceps d'aquell orde i Fortalea (c.53, 24), que canten trossos de dos himnes ambrosians de l'Advent (*PL* 18, co1.1189 i 1199 (008284h | Cantus Index for Office and Mass):

<i>O immense celi Conditor,</i>	[O, immens Creador del cel,
<i>Cujus forti potentie,</i>	davant ta gran potència,
<i>Genu curvantur omnia.</i>	tots cauen de genolls:
<i>Celestia, terrestia</i>	en el cel i en la terra
<i>Nutu fatentur subdita.</i>	tots es proclamen súbdits.]

Aplegats a este punt (c. 54,19), s'observa un significatiu canvi en el cerimonial, ja que Maria forma ara tres parelles perquè canten i ballen amb los sants principats. I la tríada de donzelles escollides per a una simbòlica unió matrimonial convé destacar que està integrada per *Obediència, Pobrea i Virginitat*, o siga, les tres virtuts relacionades de manera més directa amb els tres vots monacals. Sembla així de bell nou evident que Sor Isabel escriu ací *pro domo*, pensant en un públic ben determinat: el de la comunitat religiosa que presidia. Bé que ho demostra, per si no quedava clar, el comentari que afig ratlles avall, on invoca sobre els religiosos la mateixa benedicció paulina (Gl 10,16) invocada per sant Bonaventura (1942/3:2) en el seu famós comentari al text de la regla franciscana, on promet el cel a tots els qui la seguiran amb fidelitat.

A continuació la *terna* entona el cant trinitari següent, que ho és també marià (In maiestatis solio - Hymnarium Porta):

<i>In magestatis solio</i>	[De Majestat en soli,
<i>Tres sedent in triclinio</i>	tres seuen en triclini;
<i>Nam non est consolatio</i>	perquè no té consol
<i>Completa solitario.</i>	complet el qui està sol.]

A petició de Misericòrdia i Pietat, el virrei Sant Miquel acomboia Adam i Eva i tots els pares dels llimbs a retre homenatge a Maria. Ho fan guiats de manera al·legòrica per la Fe, del bracet d'Esperança i Caritat. Sembla obvi que les religioses captaven al vol que la invocació a la primera de les virtuts teològals: la Fe (c. 60, 9),⁹ és presa de l'himne *Sacris solemnis* de les Laudes de la festa del *Corpus*, referida al sagrament de l'eucaristia; un himne que totes devien saber de memòria, perquè es canta en l'exposició del santíssim sagrament.¹⁰ S'establia així una notable relació entre el Crist encarnat en el si virginal i el Crist present en l'hòstia consagrada.

La lloança que poc després formula Adam a Maria, és presa de l'himne marià: *Ut servetur promissio*, atribuït a sant Anselm (*PL* 158, col. 933), i resulta molt adient a la semàntica de la situació:

<p>— <i>Maria, Virgo virginum</i> <i>Redemptionis hostium.</i> <i>Porta salutis integra</i> <i>Lapso cervicem releva.</i></p>	<p>— <i>O, Senyora Maria, filla mia! Vós sou Verge</i> <i>sobre totes les vàrgens,</i> <i>porta de nostra redempció!</i> <i>Per vós nos és donada éntegra salut.</i> <i>Sia de vostra Mercé, Senyora, relevar</i> <i>Lo miserable caygut</i> <i>en tanta dolor e misèria!</i></p>
--	---

En la joiosa celebració del tractat de pau entre Déu i la humanitat, no hi manquen les consabudes danses entre les virtuts i els pares reconciliats, i Adam s'acomia recitant

⁹ *Per tuas semitas / Duc nos quo tendimus / Ad lucem quam inhabitas.* En la versió isabelina: “*Portau-nos per les vies stretes e difícils, segurs e fermes, / per què pugam pervenir allà hon desijam anar, / ço és, a veure la claredat divina hon vós stau e habitau*”. (Audible a: *Sacris Solemniis* Jesus Herrera YouTube - 7 nov. 2010).

¹⁰ De la mateixa manera que els devia ser familiar el *Pange Lingua*, de les Vespres d'aquella celebració; himne eucarístic per antonomàsia, del qual en el c.149, 33, amb la mateixa intenció de subratllar la importància de la fe, n'invoca el següent vers de la quarta estrofa: *Ad firmandum cor sincerum / Sola fides sufficit.* “ [...] ...per confirmar el cor sincer / hi basta només la fe”. (Audible en 4:08 *Pange Lingua* Gloriosi. Capella Gregoriana. Miles Immaculatae YouTube - 14 abr. 2012).

de genolls, amb la mirada fixa en el ventre de Maria, l'última estrofa doxològica del famós himne *Jesu dulcis memoria*, atribuït a sant Bernat, el mot clau de la qual és *GOIG* (<https://www.youtube.com/watch?v=WDf0VI3DqIc>):

—*Tu esto nostrum gaudium*, —*Vós, Senyor, sereu d'ací avant lo goig meu y dels meus fills,*
Qui es futurum premium: car vós sou lo esdevenidor premi e loguer nostre;
Sit nostra in te gloria en vós, Senyor, serà la glòria e alegria nostra
Per cuncta semper secula. eternalment.

En la descripció de la nit de Nadal (c.65), Sor Isabel torna a fer visible a la ment contemplativa la joia de tota la cort celestial present en la cova de Betlem. Sant Miquel, no sols ordena que vagen tots provists d'instruments musicals; disposa també que els arcàngels Gabriel i Rafael formen, amb ell mateix i sant Josep (que fa de tenor), el quartet de cantors que entona amb solemnitat un himne (Dreves, nr. 149; *AHM X*, 1891: 112; *Carmina Helvetica, CD - Raumklang # 2013, RK3102*), al·lusiú al pregon significat teològic del prenyat de Maria, fonament de l'aliança entre Déu i els hòmens. El text llatí i la melodia d'este càntic anticipen i acompanyen el miraculós naixement de Jesús:

— <i>Marie Virginis</i>	[La força d'una flama sagrada
<i>Fecundat viscera</i>	fecunda les entranyes
<i>Vis sacri flaminis</i>	de la beneïda Verge,
<i>Non carnis opera.</i>	no les obres de la carn.
<i>Carens origine</i>	El seu prenyat,
<i>Labe puerpera,</i>	exempte de pecat original,
<i>Dei et hominis</i>	establix nous pactes
<i>Dans nova federa.</i>	entre Déu i l'home.]

La introducció de la polifonia religiosa (c.65, 18), a imitació d'allò que era usual en les capelles reials i catedralícies, serà una constant dels textos religiosos en vulgar, com ara els del franciscà castellà Fra Ínigo de Mendoza, la poesia valencina de *Certàmens*, o els misteris medievals, on no hi manquen els cors infernals. Però Sor Isabel, tret d'este cas excepcional, dóna preferència al gregorià.

L'adoració dels pastors va associada arreu d'Europa amb les tradicionals nades, que tant van contribuir a propagar els franciscans. Però en la narrativa isabelina de la nativitat (c.67, 48), els pastors, hòmens simples, estan tan enfervorits que expressen el seu gran entusiasme ballant i cantant en llatí la quarta estrofa de l' himne nadalenc atribuït a sant Ambrós: *Christe Redemptor omnium* (PL 17, col. 1201), també assimilat en *l'Ofici parve de la Verge*, on es recorda al mateix Déu que es va fer Fill d'una Verge per salvar els hòmens:

— <i>Memento, salutis auctor,</i>	[Membre't, actor de salut,
<i>Quam nostri quondam corporis,</i>	que forma has presa del nostre cors,
<i>Ex illibata Virgine</i>	naxén de la Verge no
<i>Nascendo formam sumpseris.</i>	corrompudada.] ¹¹

En el mateix capítol, Sant Josep torna a donar mostres de la seua satisfació ballant i cantant com a solista una altra estrofa de l'himne de Seduli (PL 19, col. 765, vv. 25-28) ja anteriorment entonat pels àngels (VCV, c.52, 8).¹² La tria és molt oportuna, perquè

¹¹ Copie la versió antiga de *l'Ofici parve de la Verge* del *Ld'H* (1960:102). Vol dir literalment: «Recorda, oh causa de la nostra salvació, / Que en un moment donat / assumires la forma del nostre cos, / naixent d'una Verge intacta». 008277f | Cantus Index for Office and Mass cantusindex.org/id/008277f. La podeu escoltar en 10:01MEMENTO, SALUTIS AUCTOR, Inno Ambrosiano, Studio Giovanni ... (vianinigiovanniYouTube - 15 ago. 2010).

¹² En el c.171, 20, parlant del desinterés de Crist per les coses temporals, en fa servir ara de manera molt escaient, els vv. 31-32: "*Non arripit mortalia / Qui regna dat celestia*, (ço és: "que no és per furtar e arrapar lo regne mortal / Aquell qui és vengut per donar lo regne celestial"). En este cas la font podria ser llibresca perquè els versos citats no figuren, si no m'equivoque, en el *BR*. En el c.200, 7, hi trobem una

el text de la sisena estrofa de l'himne nadalenc de Laudes (*Beatus Auctor saeculi*), referit a la situació, associa de manera expressa els actants amb Crist com a Pastor de les ànimes:

— <i>Gaudet chorus celestium,</i>	[S'alegra el cor celestial,
<i>Et angeli canunt Deo;</i>	I els àngels canten a Déu.
<i>Palamque fit pastoribus,</i>	I es fa present als pastors
<i>Pastor, Creator omnium.</i>	el Pastor, Creador de tots.]

Esta intensa alegria se manifesta també en forma de coneguda melodia entonada mentalment. Així p.e., quan el dia de la circumcisió del seu Fill li són revelats els misteris del sant nom de Jesús, Maria, molt més discreta que Josep, se sentirà forçada “de dir dins la sua sanctíssima ànima” (c.68, 90), una coneguda estrofa de l'himne (ja emprat en el c.60 i documentat més amunt), que es canta a les vespres de la celebració d'aquell nom:

— <i>Jhesu, dulcis memoria,</i>	<i>Lo nomenar e recordar Jhesús</i>
<i>Dans vera cordis gaudia:</i>	<i>dóna vera alegria e consolació en lo cor humà,</i>
<i>Sed super mel et omnia,</i>	<i>e la dolçor de la sua presència</i>
<i>Ejus dulcis presentia.</i>	<i>és molt pus delectable que nenguna dolçor que</i>
(<i>PL 184, col. 1317-20</i>)	<i>nomenar-se puga.</i>

També és molt oportuna l'assimilació en el text isabelí (c.89, 94), del bell vers *Monstra te esse matrem* de l'anònim himne *Ave maris stella* (AVE MARIS STELLA, Inno Gregoriano, Schola Gregoriana ... - YouTube) típic de les festes marianes, a manera d'invocació molt agradable a Crist:

---

lloança mariana: *Nec primam similem visa est, / Nec habere sequentem*, procedent del *Carmen Paschale* (II, 68ss, *PL 10*, col.599) del mateix Seduli. Era usat en la capítola de l'*Ofici parve de la Verge*, del *Ld'H* (1960: 118): “Tu qui has goygs de mare ab virginitat de castedat, no és vista aver ni primera ni semblant, ni ja no serà”. No es pot descartar que Sor Isabel el trobara al bell mig d'algun sermó.

— <i>Monstra te esse matrem;</i>	[Mostra tu ésser Mare;
<i>Sumat per te preces</i>	prenga per tu prechs
<i>Qui pro nobis natus</i>	quí per nós nat
<i>Tulit esse tuus.</i>	volch ésser de tu.]
	(<i>Ld'H</i> , 1960:110)

El minuciós al·legorisme, i el to de piadosa exultació que en la part referida a la Incarnació i la Nativitat troba el seu correlat objectiu en danses i en descripcions de desfilades rituals de caràcter processional on prolifera l'ús de textos i melodies himnològics o procedents de coneguts cants litúrgics, rebrota en la part final del llibre, quan tornen a irrompre amb vigor les descripcions d'allò suposadament ocorregut en l'àmbit sobrenatural, a tenor de velles descripcions apòcrifes destinades a satisfer la curiositat piadosa.

Un bon exemple és la descripció de la coronació de l'ànima de Crist encara penjat en la creu (c.187), i els càntics que acompanyaren la seua entrada triomfal en el cel, on fou investit de la vestidura de la immortalitat i dels atributs de la seua victoriosa reialesa. En esta singular descripció, que ens han llegat plàsticament molts pintors de l'època com Bartolomé Bermejo (Berg 1979), tornen a repetir-se les cerimònies cortesanes, les genuflexions rituals, les anades i tornades dels missatgers que anuncien als pares dels llimbs el seu immediat alliberament. I una vegada més, els esperits celestials s'arregleren camí dels llimbs darrera de la bandera victoriosa portada per sant Miquel, tal com si es tractara d'una de les nombroses processons gremials que recorrien els carrers de València; o de les que fins fa molt poc organitzaven les monges al recer del claustre del convent de la Trinitat. Deixant de banda l'anacronisme que els àngels entonen un càntic, el *Te Deum*,¹³ (que ha rubricat secularment, entre núvols d'encens i el repic solemne de les campanes l'esplendor de les victòries militars dels països anomenats cristians), que era llavors atribuït a l'esforç conjunt de Sant Agustí d'Hipona i de Sant Ambrós, allò que convé llegir amb deteniment és l'acotació autorial, tan del gust de les d'Ubertí, d'Eiximenis i en definitiva

¹³ Que podeu escoltar: Gregorian Chant - Te Deum / Dies Irae [HD] The Spirit of Orchestral Music 32K views 2 years ago Follow me on facebook: <https://www.facebook.com/TheSpiritOfClassicalMusic>

de l'autor de les *MVC*, que l'acompanya, per justificar l'estil del capítol (i de molts dels ja comentats o que seguixen):

E ab tot que en aquest acte no y hagués res corporal, ans eren tots sperits sens res de humanitat, devem pensar que tots eren aquí en forma humana per donar orde a la nostra piadosa contemplació, car per les coses corporals venim en conexença de les spirituals (c.187,17).¹⁴

Basta enunciar el títol del càntic, que moltes monges lectores sabien de memòria, per activar un oportú transvasament mental de tot el seu contingut, així com una automàtica i molt plàstica evocació de les lluminàries, la magnificència de les dalmàtiques brodades d'or, o dels solemnes acordes de l'orgue que solien acompanyar-lo!

Després de l'adoració i besamans, que torna a funcionar a manera d'un *ordo prophetarum* que inclou també dones, i on cal posar en relleu (c.195, 9) el paper del rei i profeta David que entona el mateix pregó triomfal que el diaca canta ple de joia en la vigília de

---

¹⁴ La part final de la citació sembla evocar el tan repetit text paulí (Rm 1, 20-21): *Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur...* (BV: "El poder etern de Déu i la seua divinitat, que són invisibles, s'han fet visibles a través de les coses creades..."). Cfr. amb Fra Antoni Canals, *SC*, III, c.2 (1975:163-4, que reedite destacant): "Car si en aquesta present matèria e següent sabran o volran mil e pus convenientment fényer semblances e figures pertanyents a la propietat que deduir volran, la nostra imaginació no la contradiu ni la empatxa la via...quant és la armonia dels òrguens e de tota diversitat d'esturments; quanta és la sobirament delitable melodia dels hymnes, dels càntichs, dels sons, de les veus e de les laors... no és cosa abusiva, impertinent ni mala, que per a péxer lo ull de la ymaginació hom assigne en lo cel...cantilenes, òrguens e sturments e altres semblants coses...Car fas per tal que ls senys forans de la ànima...hajan cosa en la qual sien detenguts per singular delectatió. *E lo seny corporal, qui no pot de si esser elevat e veure les coses altes e sobiranes les quals no són subjectes o sotmesas a neguna ymaginació, ni sap ni cerqua les coses invisibles car no són clares ni manifestes a negun seny corporal, almenys [per] la ymaginació de les coses visibles e sensibles sien arrapats en conexença e amor de les coses invisibles e insensibles; e per aquelles coses que conex lo coratge, se leve lo seny fora a fer conèxer les coses que no conex, per ço que per exempli de les coses visibles sia arrapat lo cor a les invisibles, e per les coses que ha apreses en ús, quasi corrent ab aquelles, se escalfé a amar les coses que no conex*".

Pasqua, (text del segle 4rt d'una extraordinària importància i bellesa: EXULTET Pregon Pascual prozars Messe Paschale / Avril 2013 - Abbaye de Fontfroide):

Crist ressuscitat explica el misteri de la redempció als pares alliberats dels llimbs, reunits en el Calvari.

O clement Rey e Senyor! **Alegren-se**

—**Exultet** jam angelica turba celorum. los vostres sancts àngels e tota la cort celestial, /
Exultent divina misteria contemplant los divinals misteris vostres,
 pro tanti regis victoria. mirant la real victòria vostra.

Després tornen a ressonar els cants d'agraïment dels pares dels llimbs (c.207, 5), perquè Adam, “molt inflammat de la amor divina, convidà a tots los pares antics a ballar per festejar la gloriosa venguda del Senyor, e cantaren una cançó”, o antic himne de Vespres dels diumenge de la Quadragèsima (quinta estrofa de *Aures ad nostras Deitatis preces*, Dreves, nr. 25; AHM, XXII, 1895; *Hymnus - Christe lux vera bonitas et vita* <http://gregorien.info/chant/id/8914/13/en>):

—*Christe, lux vera, bonitas et vita, O Redemptor e untat de la divinal chrisma,*
lum verdadera, bondat e vida, /
Gaudium mundi, pietas immensa. goig del món present e glòria de la eternal pàtria!
 A vós cantam e fem infinides gràcies,
qui per la vostra infinida pietat /
Qui nos a morte roseo salvasti nos haveu deliurat de la mort eternal
Sanguine tuo. ab la preciosa sanch vostra!

Els mots clau d'estos textos encomanen de bell nou la universal alegria pel misteri de la redempció.

A la iniciativa dels pares antics seguirà la dels més novells com ara sant Joan Baptista que prenint Daniel per la mà fou secundat pels joves que “començaren a ballar e cantar ab gran concordança e melodia”, incidint en el tema del misteri del Déu humanat, dient un altre antic himne monàstic de la festa de l'Ascensió, cantat també a la processó del Corpus / *GR* i GregoBase - Jesu nostra <https://gregobase.selapa.net/chant.php?id=3240>
 2:40 Hymnus : Jesu nostra redemptio:

<i>Jesu nostra redemptio,</i>	A vós, <i>Jesús</i> , Senyor e <i>Redemptor nostre</i> ”,
<i>Amor et desyderium,</i>	sia donada glòria e honor,
	<i>qui sou amor</i> infinida e <i>compliment de tot desig</i> . /
<i>Deus creator omnium,</i>	<i>Déu e Creador de totes coses</i> /
<i>Homo in fine temporum.</i>	<i>qui per sola pietat vos sou fet home en aquest darrer temps!</i>
<i>Que te vicit clemencia,</i>	O Senyor omnipotent! <i>Com vos ha axí vençut</i>
	<i>clemència e misericòrdia</i> , /
<i>Ut ferres nostra crimina,</i>	<i>que en vós haveu pres e acceptat los nostres crims</i> /
<i>Crudelem mortem patiens</i>	per delir aquells, /
	“e per ço, Senyor, <i>haveu soffert cruel mort</i> /
<i>Ut nos a morte tolleres?</i>	<i>perquè a nosaltres deliuràsseu de aquella</i> ”,
	la qual dignament havíem meritat!

La tria no podia ser conceptualment més oportuna. Més encara si tenim present el contingut de l'estrofa final no aprofitada per l'autora, on s'esmenta de manera expressa el fet celebrat, o siga: l'alliberament dels pares del llimbs del seu captiveri.¹⁵

Cal recordar als lectors no familiaritzats amb la temàtica, que ens movem de ple en el terreny de l'anomenada “contemplació” de la glòria celestial, tals com la descriuen en la nostra llengua el ja citat Fra Antoni Canals i Fra Francesc Eiximenis, com a part del programa de celebracions i espargiments dels éssers gloriosos.¹⁶ Segons Sor Isabel, Crist

¹⁵ *Inferni claustra penetrans, / Tuos captivos redimens, / Victor triumpho nobili, / Ad dextram Patris residens ...* (“Penetrant les claustrs infernals, / redimint els teus captius, / vencedor amb un noble triomf, / residixes a la dextra del Pare”).

¹⁶ Sobre les danses celestials, llegiu la per això anomenada *Scala de contemplació* del valencià Fra Canals (SC, III, c.26, p.184): “...seran formats cants artificialment per àngels e naturalment per los hòmens en tot spècia de música...Aprés haurà aquí balls e los balls seran no dissoluts, mas **per excés de goig e de glòria**, en laor del senyor Déu que-ls sants ballaran...*E los balls aquells benaventurats respondran als cants, e los cants als balls...*” Ho repetix de forma literal, partint d'una font comuna, Francesc Eiximenis, LD, c.391 (II, 1981: 567-8). Potser a causa de l'abús que se'n feia en sermons i lectures religioses, hom va crear l'expressió: “No em vingues amb contemplacions!”

s'adelitava contemplant estes danses entre els àngels i els sants pares (i mares!) dels llimbs, i deixa dit que les dones superaven el hòmens en “fervor d'amor e devoció”!

Este ambient de màxima jubilació emergirà de nou al final del llibre, a partir del c. 234, quan l'autora, complementant *ad libitum* el text evangèlic recobra el fil de la narració dels fets imaginats, o *invisibles* als ulls humans, i explica amb minuciosa prolixitat el retorn de l'ànima de Crist de la seua visita als llimbs, al sepulcre on jau el seu cos mort. Reprenent el consabut esquema processional, el camarlenc sant Miquel, amb la col·laboració de Rafael i Gabriel provists de ceptres d'or, ordenen la comitiva, emparellant simbòlicament àngels i humans. Una vegada més l'autora crea una brillant amplificació contemplativa tot partint d'una nova correlació sistemàtica: els *vuit bordons d'or* del ric pali sota el qual eren acompanyats els reis i herois triomfadors, li permeten establir una interessant tria de *vuit dels patriarques* que ella considera més representatius i dignes de portar-los, i per boca dels quals ens transmet la doctrina que ens vol impartir, en *vuit sentències* teològicament relacionades amb el tema de la redempció.

El pare Adam, receptor del primer bordó, recita un verset del *Te Deum* referint-lo alhora a la filiació divina i humana del Crist:

«*Venerandum tuum verum * et unicum Filium.*»

Ab singular e deguda reverència magnificam, glorificam e *reverim lo seu verdader e unigènit Fill*.¹⁷

Miquel, després de situar dos prínceps angelicals amb encensers d'or davant del pali, prega a Crist que s'aixequi del tron de majestat i comence la triomfal desfilada, i, feta deguda adoració, “començaren los cantors a cantar, ab singular melodia” l'himne de Llaudes de les *Hores de la Passió del Senyor*

(http://manuscripts.org.uk/chd.dk/nks/nks27c_h_passio.html):

¹⁷ “e honra verament un fill Déu”, llegim en la versió del *Ld'H* (1961:71). *Oracional* (2015:330-31).

« - <i>Te Christum, laudamus,</i>	<i>Unctió divina! Loam e magnificam a vós, Senyor Jesús,</i> <i>qui sou Salvador del món!</i>
<i>te Jesum benedicimus. [...]</i>	<i>Benejm / e glorificam a vós, Senyor crucificat!</i>
<i>Te crucifixum colimus,</i>	
<i>gloriosum,</i>	
<i>Dulcem et amabilem</i>	<i>dolç e amable Redemptor, /</i>
<i>redemptorem,</i>	
<i>Qui nos in aspersione</i>	<i>qui ab lo escampament de la vostra preciosa sanch</i>
<i>sanguinis redemisti.»</i>	<i>nos haveu remu!</i>

Aplegat al sepulcre i reunit amb el seu cos glorificat, el àngels donaran precedència als hòmens en l'adoració de Crist assegut en un tron, i la celebració de la restauració de les cadires angelicals, i mentre que Adam i Eva inicien la cerimònia continuen cantant l'esmentat himne, on Sor Isabel adapta el text llatí per encabir una especial menció a la *carn resuscitada* de Jesús, el dogma cabdal del cristianisme:

« — <i>Exultet tibi omnis caro.</i>	O Magestat infinita! Y ab tanta raó se alegra <i>ab vostra clemència tota carn,</i> en aquesta gloriosa jornada que-ls haveu manifestada la vostra carn resuscitada! /
<i>Omnis vivens glorificet</i>	O Senyor! <i>E tots los vivents,</i>
<i>nomen tuum. /</i>	<i>ab gran ànimo, glorifiquen e loen lo vostre sanct nom! /</i>
<i>Humilietur omnis facies</i>	<i>Humilien-se, Senyor, davall los vostres peus</i>
<i>sub pedibus tuis. /</i>	<i>les cares de tots los hòmens per vostra clemència remuts! /</i>
<i>Omnis creatura jubilet tibi,</i>	<i>Tota creatura cante ab gran jubilació,</i>
<i>serviat et laude /</i>	<i>loant la Magestat, /</i>
<i>Et extollat et glorificet</i>	<i>exalçant e magnificant aquella eternalment!</i>
<i>in eternum.</i>	

Acabat l'homenatge dels humans redimits, seguix els dels esperits celestials, durant el qual pertoca a Adam i els seus d'entonar un càntic de lloor. I el més pertinent és la primera part del *Tē Deum*, convenientment glossada i adaptada en la versió de l'autora:

—*Tibi omnes Angeli, * tibi Celi, et universe Potestates:
Tibi Cherubim et Seraphim * incessabili voce proclamant:
Sanctus,
Sanctus,
Sanctus.*

O Senyor clement, que *a vós miren e contempen tots los àngels e lo cel, e tota la universitat de les Potestats. /
Cherubins e Seraphins, e sens cessar, ab ferma veu e concordant criden, /
dient que vós, Senyor, sou sanct sobre tots los sancts y glorificador de tots los sancts, /
e que sou sanct en la sagrada ànima vostra, la qual és plena de la saviesa divina e dels tresors de aquella! /
Sanct, Senyor, vos confessen en la real humanitat vostra, huy novament resuscitada ab tan singular glòria e triümpfo que sou delit e goig inestimable de àngels e hòmens.*

Finalment (c.237, 2), a trenc d'alba, després d'encomenar a dos àngels la custòdia del sepulcre, la comitiva, per exprés desig de Jesús que vol visitar la seua Mare, es dirigix, cap a Jerusalem, tot cantant un himne pasqual de laudes dels s. IV o V, atribuït a sant Ambrós (PL 17, col.1203-4. Es pot escoltar en: Aurora Lucis Rutilat (Hymnus) - YouTube https://www.youtube.com/watch?v=izC83U9P_GQ) on contrasta l'alegria del món alliberat amb els udols dels poders infernals vençuts i desapoderats:

—*Aurora lucis rutilat, O quant és gran e solenne lo dia de huy!
Car l'alba ix pus resplendent que no acostumava, /
Celum laudibus intonat, lo cel comença a donar grans laors al Senyor resuscitat, /*

Mundus exultans jubilat, lo món se alegre de singular goig, /
Gemens infernus ululat. lo infern gemeca e plora
 trobant-se de la presa que tenia despullat!

Pertoca a sant Gabriel avançar-se per donar a Maria la bona nova, recitant una estrofa de l'himne litúrgic: *Gaude, Mater, stirps electa* (Dreves, nr.100; *AHM*, IX, 1890: 83-84 i XXI, 1898: 170), seguidament comentada i amplificada per adaptar-la a la situació:

Gaude, quia tui nati, Alegrau-vos, Senyora, e hajau infinit goig,
car lo Excel·lent Senyor, Fill vostre, /
Quem dolebas mortem pati, qui ab tantes maneres de dolors
haveu vist finir la vida en presència vostra, /
Fulget resurrectio. sia certa vostra clemència que ja resplandeix
per gloriosa resurrectió; e ja és molt prop,
que ve a visitar vostra Altesa ab tan gran triümpfo
e glòria que no-s pot recomptar ni estimar!

L'escena culmina amb l'entrada de Crist i el seu sèquit en la cambra, mentre sonen dues antifones marianes, en especial la del temps pasqual *Regina coeli laetare* que encara és usada festivament el matí de Pasqua en la popular celebració de l'anomenat *Encontre* (c. 247,14 i 30). (Audible en 3:06 REGINA CAELI LAETARE, Antifona gregoriana, Schola Gregoriana ....)

Esta tendència a la dramatització piadosa és també detectable a partir del c.251, quan tornen a ressonar els instruments i veus de l'exèrcit celestial entorn de l'estrado amb dos cadires col·locat entre les oliveres del Montolivet, on Crist i Maria reben l'homenatge dels seus súbdits que prenen comiat de la Mare de Déu (c.253). La monja destaca el besaments dels prínceps de cada jerarquia, i la reverència d'Adam, i de tots els patriarques, profetes, sants i santes (c.255). Destaca però el comiat del príncep de la primera jerarquia que utilitza una estrofa de l'himne *Gaude Mater, stirpe electa* (Dreves, nr. 100; IX, 1890: 83):

—*Gaude, Christo ascendente, Alegrau-vos, Senyora, que jornada és huy de gran goig,
car lo Senyor Fill vostre, qui és sobiran Rey e sacerdot,
Et in celos te vidente, veureu ara prestament
pujar en les altees del cel
Fertur motu proprio. ab sa pròpria virtut.*

L'entrada de Crist en el cel en companyia dels patriarques alliberats, torna a ser motiu de festa gran en les places i carrers de la Jerusalem celestial (c.259) i el tema de la contemplació, ja previst a les *MVC* (c.105, p. 339, 102ss.; Peltier, c.97, p.625b), serà imaginar com els grans prínceps que hi eren romasos, van rebre Jesús a les portes del Paradís, adorant-lo postrats mentre recitaven una altre oportú verset del *Te Deum* i l'acompanyaven a seure a la dreta de Déu Pare:

—*Tu, devicto mortis aculeo,* ...vós sou aquell que haveu vençut e trencat
lo agulló de mort que axí tancava e clohïa
la porta de aquest regne celestial
als fills de Adam que jamés negú d'ells,
per valent que sia stat,
aperuisti credentibus l'à poguda obrir fins ara, Senyor, que vostra Magestat,
regna celorum. tornant victoriós de la batalla, haveu ab tanta força e poder
ubertes les dites portes, que ja cloure no-s poran.»*

(Cfr. amb l'*Ofici parve de la Verge*, del *Ld'H* :

“Tu, quant aguist vençuda la durea de la mort, lo regne del cels” (*sic!*).

Una volta aplegat al seu regne, Crist posa en obra la promesa restauració de les cadires angelicals (c.260, 7, 11), de forma que a cadascuna de les nou jerarquies s'hi integren per prelatió i mèrits els membres de la humanitat alliberada de la presó dels llimbs. L'acte dóna peu a una nova celebració ritual, ja insinuada en el text de les *MVC*, que dura fins

a la Pentecosta. La sistemàtica integració comença pel pare Adam, el qual expressa el seu agraïment amb una estrofa de l'himne litúrgic del s.VIé: *Christe, Redemptor omnium*, cantat a les vespres del cicle nadalenc (*Christe, Redemptor Omnium*):

«—*Nos quoque, qui sancto tuo* O, Senyor e Redemptor nostre! *Regonexent* “nosaltres /
redempti sanguine sumus ésser remuts per lo preu impreciable
de la vostra sanctíssima sanch,
ob diem ascensionis tui en aquest dia gloriós de la assensió vostra
hymnum novum concinimus.» començarà un cant novell.

El quint dia de la festa (c.264, 14), van ser els principats els qui per mostrar la seua alegria recitaren tres estrofes de la bellíssima *sequència àuria* o *Veni, sancte Spiritus* de Stephanus Langton (1150?-1228), cantada en la missa de la Dominica de Pentecosta (Raby 1966: 343-44, i <https://www.youtube.com/watch?v=HxgSikajskE>), que Sor Isabel traduíx afegint un significatiu comentari referible a les seues monges, ja que torna a incidir en el tema de la pobresa, l'obediència i les temptacions (castedat), a que en especial es veuen sotmeses les ànimes religioses:

—*Tu es vere pater pauperum;* O, clemència divina e infinida, que *vós sou*
lo verdader pare dels pobres de sperit e a vós obedients,
Vere dator munerum; e sou, Senyor, lo veríssim *remunerador* dels dits pobres
e ls donau abundantament
dels tresors infinits de la riquesa vostra!
Vere lumen cordium. Sou, Senyor, *verdadera lum* de aquells qui us amen de cor
e en obeyr a vós és fermada la voluntat sua!
Consolator obtime, O, Senyor clementíssim! E quant *los sou*
consolador singular e de gran profit,

<i>Dulcis hospes anime,</i>	<i>hoste molt dolç de les ànimes religioses</i>
	qui a vós offiren e donen la posada sua,
<i>Dulce refrigerium.</i>	<i>dels quals sou refrigeri molt dolç e suau!</i>
<i>In labore requies,</i>	<i>En los treballs de aquells sou vós confort de vida</i>
	e lo seu verdader repòs, e-ls portau finalment
	en aquest regne, qui és fi e compliment de tot delit.
<i>In estu temperies</i>	O, Senyor! <i>Quant singular refrescament sou</i>
	als qui per foch de contínues tentacions
	són turmentats en la mortal vida!
<i>In fletu solacium.</i>	<i>E en les làgrimes e plors de aquells</i>
	<i>sou vós, Senyor, lo verdader solaç e delit.</i>

Tan bella pregària trobarà continuïtat quan el desén dia tota la cort celestial, d'una banda (c.269), i Maria i el col·legi apostòlic de l'altre (c.270, 30), demanen la vinguda del Sant Esperit; petició que la Verge formula fent servir la quinta estrofa de l'esmentada seqüència:

<i>—O lux beatissima,</i>	<i>O lum benaventurada!</i>
<i>Reple cordis intima,</i>	<i>Sia de vostra clemència recomplir lo cor e entràmenes</i>
<i>Tuorum fidelium.</i>	<i>de aquests servents vostres.</i>

Quan la Trinitat atén la petició, Maria encara la intensifica (c.271, 3), dient la primera estrofa:

<i>—Veni Sancte Spiritus,</i>	<i>Veniu, Sperit Sanct gloriós!</i>
<i>Et emitte celitus,</i>	<i>Trameteu de la altea del cel</i>
<i>Lucis tue radium.</i>	<i>los raigs de la vostra divinal lum.</i>

A una breu narrativa dels *Fets dels Apòstols* (c. 272-274), seguirà la descripció d'allò suposadament fet per Maria abans de la seua Assumpció (c.276-286) i la narració d'esta història legendària comporta la represa automàtica (c.287ss.) del simulacre o teatralitat de la figuració cortesana imaginària (ambaixades, camarlenc, secretari, genuflexions, besamans, estrados, cadires, catifes, coixins, presents simbòlics com el mantell obrat d'or amb 52 fermalls esculpits presentat en bací d'or, i un ceptre i tres corones engastades de perles i de pedres precioses), que anticipen la pujada al cel i l'apoteosi de la solemníssima coronació.

Com és habitual, els actants celestials són presents en forma humana, amb "singulars esturments e sons de gran melodia, cantant, ab inestimable goig e indicible alegria". El repertori triat és una altra estrofa de l'himne: *Gaude, mater, stirps electa* (Dreves, nr.100; IX, 1890:84), centrat en els goigs de Maria:

<p>—<i>Gaude quae post Christum scandis. Et est honor tibi grandis In celi palacio.</i></p>	<p><i>Alegrau-vos, Senyora Excel·lent, car après lo vostre divinal Fill e Redemptor general de tota natura humana, / pujareu vós, Senyora, en lo gran palau celestial, / hon vos serà feta honor tan gran que pensa humana estimar no la pot!</i></p>
---	---

Llavors Crist saluda sa Mare que li ret pleitesia amb una altra poètica estrofa hímnica que la compara a una rosa del roser florit de la divinitat:

<p>—<i>Ave, rosa deitatis Et precelse Trinitatis Floridum rosarium.</i></p>	<p><i>Déu vos salve, Mare mia molt amada, qui sou rosa tan alta, per la potència divina creada sens neguna màcula en lo ort espinós de natura humana, / e per singular excel·lència sou dita roser florit / de tota la sancta Trinitat!</i></p>
---	---

La Mare de Déu és finalment coronada amb tres corones, una per cada membre de la Trinitat, i no deixa de ser remarcable que les lletres d'esmalt (c.289,16 i 21) escrites en dues d'elles expressant les dignitats marianes, siguen preses de l'himne *Salve, mater misericordiae* (Dreves, *AHM*, XXXII, 1899: 190, *Pia Dictamina*, n.41. Escolteu. 2:43 Benedictines of Santo Domingo de Silos - *Salve Mater Misericordiae*):

31) <i>Sol in celis, de terra oriens. Sol de celis, terram prospiciens,</i>	Vós, Verge puríssima... <i>sou sol que, exint en la terra, haveu resplandit en lo cel. E ara que muntareu en lo cel, lançareu los raigs de la claredat vostra sobre la terra com a sol molt gloriós, il·luminant los habitants de aquella, e ab la ardor de aquest sol seran destruïts e a no res tornats los núvols dels peccats.</i>
<i>Sol peccati nubes demoliens.</i>	
6) <i>Te beatam laudare cupiunt omnes sancti, sed non sufficiunt. Nam tot laudes tibi conveniunt, O Maria!</i>	<i>... a vós, benaventurada Mare mia, desigen tots los sancts, ab singular fervor, loar e beneir, e no basten a sufficientment explicar la glòria e excel·lència vostra, car a vós convenen totes les laors que dir poden, o, Maria gloriosa!</i>

No sabem on havia d'acabar la història narrada per Sor Isabel. Cal suposar que després de l'entrada triomfal de Maria en la glòria celestial. Però tot plegat, com hem procurat evidenciar, en el text que ens va llegar la monja hi perdura el segell ben distintiu de la tradició poètica llatina, gràcies al ritme i la rima d'un nombre ben considerable d'himnes litúrgics. Alguns d'ells, com els de Seduli o de Sant Ambròs, o el cants prosificats de

l'*Exultet*, o del *Te Deum*, són precioses relíquies literàries que es remunten a l'imperi romà i primers segles del cristianisme (s.IV i Vè). D'altres representen el bo i millor de la tradició himnològica cristiana.

En estos textos, on hi perviu la bellesa d'una concentrada dicció poètica d'encuny clàssic, convé ara destacar-hi la intencionalitat didàctica original (confirmada per la interessant versió i exegesi autorial), d'impartir una determinada doctrina; però sobretot la d'encomenar a les religioses del propi convent l'esperit de la festivitat litúrgica commemorada, intensificant així, mitjançant la confluència de textos i melodies conegudes, l'experiència *contemplativa* proposada pel conjunt de la pulcra creació isabelina.

BIBLIOGRAFIA

- ANÒNIM (1983): *Representació de l'Assumpció de Madona Sta. Maria*. Text anònim del segle XIV a cura d'Amadeu J. Soberanas. Selva del Camp, Patronat de la Representació (i edició mecanografiada inèdita del mateix estudiós).
- BERG SOBRIÉ, Judit (1979): «Eiximenis, Isabel de Villena and some Fifteenth Century Illustration of their Works», dins Albert Porqueras-Mayo *et alii*, *Estudis de Llengua, Literatura i Cultura Catalanes, Actes del Primer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica/ Urbana, 30 de març-1 d'abril de 1978*, Barcelona, PAM, pp. 303-313.
- BÍBLIA VALENCIANA (1996): *La Bíblia Valenciana, Traducció interconfessional*, Castelló, Saó [citat BV].
- BONAVENTURA, Sanctus (1868): *Meditationes Vitae Christi*, S. Bonaventurae, *Opera Omnia*, ed. A.C. Peltier, 14 vls., vol.12, París, Vives. Vegeu JOHANNES DE CAULIBUS [citat: MVC]
- (1942/3): *Expositio Super Regulam Fratrum Minorum*, dins *Selecta Pro Instruendis Fratribus Ord. Min. Scripta S. e, una cum libello Speculum Disciplinae*, Florència, ed. PP. Editores de Quaracchi.
- BREVIARIUM ROMANUM (1936): *Breviarium Romanum ex Decreto SS. Concilii Tridentini Restitutum S. Pii V Pontificis Maximi jussu editum aliorumque Pont. cura recognitum Pii Papae X auctoritate reformatum*, Editio XVI juxta Typicam amplificata XIV, Ratisbona, 4 vls: Pars Verna, Estiva, Autummalis, Hiemalis, ed. Fredericus Pustet. [citat BR]
- (<http://breviarium.info/?a=131/>)

- CANALS, Fr. Antoni, (1975): *Scala de Contemplació*, ed. Juan Roig Gironella, Barcelona, Balmes [citad SC].
- Cantus Index reference <http://cantusdatabase.org/node/358694> i <http://cantus.uwaterloo.ca/chant/539118>
- DREVES, Guido Maria (2013): *Hymnodia Hiberica. Spanische Hymnen des Mittelalters aus Liturgischen Handschriften*, Londres, Forgotten Books. (http://www.forgottenbooks.com/readbook_text/Hymnodia_Hiberica_1500006528/43)
- DREVES, Guido Maia *et alii* ed. (1886-1922): *Analecta Hymnica Medii Aevi*, 55 vls., Leipzig, Reissland. [citad AHM]
- DREVES, Guido Maia i BLUME, Clemens (1909): *Ein Jahrtausend lateinischer Hymnendichtung*, vol. 1, Leipzig.
- EIXIMENIS, Fra Francesc (1981): *Llibre de les Dones*, 2 vls., ed. Frak Naccarato, Barcelona, Universitat de Barcelona - Curial edicions catalanes, i Ms. 21221 de la Bibl. Univ. de Barcelona. [citad LD]
- Graduale Romanum 1961 (full text) <https://www.musicasacra.com/pdf/graduale1961.pdf>**
[citad GR]
- HAUF VALLS, Albert (2015b): «*In te Domina speravi*. Presència del *Psalterium Majus B.M. Virginis* en la *Vita Christi* d'Isabel de Vilena», *ELLC*, 69 (2015), 17-50. *Miscel·lània Jordi Bruguera*, III, Abadia de Montserrat.
- HESBERT, René-Jean (1963-1979): *Corpus antiphonarium Officii*, 6 vls. Roma [citad: Hesbert, CAO]
- IOHANNES DE CAULIBUS (1997), *Meditaciones Vite Christi, olim S. Bonaventuro attributae*, ed. M. Stallings-Taney, *CC CM* 153, Turnhout, Brepols [citad. MVC]. Vegeu BONAVENTURA.
- Llibre d'Hores* (1960): *Llibre d'Hores*, ed. Germà Colón, Barcelona, ENC, Ed. Barcino. [citad: Ld'H]
- MIGNE, Jacques -Paule (ed.) (1857-1866): *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, París, 221 vls. [citad PL].
- Oracional valencià* (2015): *Oracional valencià*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, Associació Ecumènica de Cristians pel Valencià.
- PELTIER, ed. Vid. BONAVENTURA
- RABY, F.J.E. ed. (1959): *The Oxford Book of Medieval Verse*, Oxford, O.U.P, Clarendon Press.
- VILLENA, Isabel de: *Vita Christi*, ed. crítica d'Albert Hauf Valls. València, AVL (en curs d'edició). [citada: VCV]
- (1905): *La Legació tramesa per lo pare Adam al Senyor, Scenes místiques del llibre intitulat Vita Christi, en lo quinzén segle compost*, ed. Antoni Bulbena i Tusell, Barcelona.